

ИЗ ДОМОВИНЕ У АУСТРИЈУ И НАЗАД У ДОМОВИНУ

ОД ЗАГРЕБА ДО ДРЖАВНЕ ГРАНИЦЕ

Увече, 9. маја 1945. године штаб 45. дивизије је упозоравао све своје јединице на непријатељске групације и групе: »Према добивеним подацима, који још нису били потпуно проверени, једна немачка група у јачини од око 4.000 војника, са исто толико усташа налазила се северно од Загреба са првим деловима у рејон с. Шестине и с. Краљеvec па на север до падина Загребачке горе. Наводно, ова група, према исказима домобранских официра који су се данас предали, има намеру да ноћас, одмах по паду мрака покуша са продором кроз сам град (Загреб - п. а.) у циљу извлачења према Зиданом Мосту и Цељу... «⁴²⁶

По добијању овог наређења у свим јединицама 45. дивизије уведена је строга приправност и вршене су последње припреме бојне готовости за прихватање борби са непријатељем на овим одсечима. Како се утврдило да ова непријатељска групација располаже са осам до десет тенкова и нешто камиона, то су сва противколска оруђа у току ноћи постављена на најпогодније положаје према највероватнијим правцима кретања непријатељских возила. Штаб 23. бригаде упутио је 2. чету 1. батаљона за обезбеђење дивизијске позадине у рејону села Јакушевца.

Десетог маја 1945. године Група дивизије (39. и 45) добила је задатак да из области града Загреба крене усиљеним маршем левом обалом реке Саве - комуникацијом Загреб - Зидани Мост са циљем што бржег избијања у рејон Брежице, ликвидирања непријатељских упоришта која се тамо још на-

⁴²⁶ - АОС. к. 11330, рег. бр. 81-3, *Наређење штаба 45. дивизије* О. бр. сл., од 9. маја 1945. године штабовима потчињених јединица.

лазе и пресецања непријатељске групације која се у том правцу кретала са просторије северозападно од Загреба, садејствујући на тај начин јединицама 1. армије при задатку уништења ове непријатељске групације.

Према заповести штаба 45. дивизије од 10. маја 1945. године на челу маршевске колоне имала је да буде 23. бригада са задатком: »Јединице Г. Извршиће покрет дана 10. маја 1945. године, тачно у 18 часова са просторије бригаде Угљанске улица - Држићева улица - Ауцићева улица - Радничка улица - Кружићева улица - Трг Кулина бана - Бошковићева улица - Љубљанска улица - Илица - Малта - с. Стењевац и даље комуникацијом за 39. дивизијом, са којом одржавати сталну везу путем курира моторциклиста и обавештавати се о ситуацији код ње«.⁴²⁷⁾

хранила. Штаб бригаде одржао је саветовање са штабовима батаљона, којима су дата исцрпна упутства за извођење предстојећег марша. Тачно у 18 часова, пошто је борцима претходно подељен један део ратног плена задобијеног у борбама за ослобођење Загреба, бригада је започела покрет по редоследу: 1. 2., 3. и 4. батаљон, приштапски делови штаба бригаде, бригадна пратећа чета и бригадна противколска чета. Око 22 часа, бригада је стигла у село Стењевац, где се морала неплањено задржати због застоја делова 39. дивизије који су се кретали пред бригадом.

Из Стењевца је бригада кренула 11. маја у 4.30 часова, прошла је кроз Запреших и Пригорје и у 12 часова стигла на просторију Добова - Мали Обреж, где се разместила на одмор. У Добови је од мештанина добијено обавештење да је у шумама северозападно од просторије смештаја бригаде примећена једна јача немачко-усташка група, због чега су штабови батаљона одмах упутили јача извиђачка одељења у Зелене Јаме, Подвиње и КапеДе да претресу тај сектор. Одељења су извршила тај задатак, али нису наишла на непријатеља, само су пронашла један његов магацин са много муниције, и то запленила. Исхрана војске на маршу није била редовна, али је зато по доласку на ову просторију скуван јак ручак. Здравствено стање људства, и поред веома напорног марша, било је одлично.^{428>}

427) _ 36. НОР. XI, 2, док. 99.

428) _ АОС, К. 1332, рег. бр. 37-3, Штаб 23. бригаде, О. бр. 167, 11. мај 1945. год., Штабу 45. дивизије доставља Дневни операцијски извештај за 11. мај 1945. године.

Са просторије Добова - Мали Обреж бригада је кренула у 22 часа комуникацијом према северу кроз Дреновец и на просторију Св. Петен - Сребрник стигла у 9 часова 12. маја, и ту се сместила. Како је на западу од ове просторије 11. дивизија водила борбе са немачко-усташким и четничким бандама, 2. и 4. батаљон 23. бригаде упућени су у том правцу ради садејства деловима 11. дивизије у уништавању непријатеља. Међутим, по пристизању батаљона на ту просторију, борба је већ била завршена, непријатељ разбијен и протеран, па су се *батаљони* вратили у састав бригаде. При повратку наишли су на једну мању непријатељску банду, коју су разбили и протерали. Заробљене су три усташе. Поподне 12. маја сви делови 23. бригаде разместили су се у селу Сребрнику, како би омогућили осталим деловима 45. дивизије да се разместе на тој просторији.

таба ЈА, ушла у састав 3. армије ЈА.⁴²⁹⁾

17,30 часова три чете 4. батаљона биле су на задатку чишћења просторије у селима Сви Свети, Шкрник и Шкалић и у њиховој околини, али нису наишле на непријатеља. При повратку у састав свог батаљона, наишли су на једну усташку групу и позвали је на предају. Међутим, усташе су дале отпор и почеле да беже. Борци су отворили ватру и убили преко 15, а заробили 50 усташа, који су спроведени у штаб 45. дивизије.⁴³⁰⁾

манданта 23. бригаде, капетан Славко Гаковић.

Према дивизијској заповести од 14. маја 1945. године, штаб 23. бригаде издао је истога дана заповест штабовима батаљона и командама потчињених јединица са задатком да најкраћим путем крену према Марибору, где ће 45. дивизија ући у састав 3. армије ЈА.

Дивизија је започела покрет 15. маја 1945. године, у 10 часова, са 23. бригадом на челу колоне, општим правцем кретања кроз села: Св. Петер, Седларјево, Преласко, Подчетртек, Пристава, Грличе, Подмарт, Костривница, Лушечка Вас, Пекел, Цигленце и варош Словенска Бистрица. На челу бригаде маршевали су 1. и 2. батаљон, с тим што је 1. батаљон изба-

⁴²⁹⁾ - АОС, к. 1330, ф. 3, док. 25, Наређење Генералштаба ЈА од 11. маја 1945. године.

⁴³⁰⁾ - АОС, к. 1332, рег. бр. 12/4.

цивао претходнице и потребна челна, а 2. батаљон бочна обезбеђења, како би се избегла могућа изненађења од заосталих усташких и четничких банди и група. Затим су маршевали бригадна противколска чета, штаб бригаде и његови делови и на крају колоне 3. и 4. батаљон, а затим дивизијска чета противавионских митраљеза. Иза јединица 23. бригаде маршевале су дивизијске артиљеријске јединице: дивизион ПТ топова и дивизион хаубица, а затим бригадна интендантура са свим батаљонским коморама. На зачељу бригадне колоне у маршевском покрету био је штаб 45. дивизије са мањим приштапским деловима. Командант бригадне колоне био је командант 4. батаљона.

ОКО 10 часова све су јединице биле заустављене лево и десно од комуникације и војсци је подељен топли ручак. Одмор је трајао 15 часова, а затим је настављен до Словенске Бистрице, у коју је бригада стигла у 16 часова. Ту се разместила и преноћила.

Задржавши исти маршевски поредак из претходног дана, дивизија и бригаде наставиле су са маршем и 16. маја. Двадесет трећа бригада маршевала је правцем: Св. Јожеф - Клопце - Згорња Полскава - Фрам - Сливница - Хоче - Бохово - Марибор - Почехова, у чијем северном делу се сместила и закончила. •<<

И /

На дан 17. маја 1945. године, са почетком у 8 часова, 45. дивизија 3. армије ЈА наставила је покрет ка државној граници и у 13 часова истог дана ушла у Аустрију. Двадесет трећа бригада маршевала је правцем Церкница (у Југославији) - државна граница, затим Лајбниц - Глајхштетен - Шмалег - Санкт Андре. На одређену јој просторију стигла је у 24 часа и разместила се. Први батаљон размештен је у селу Шмалегу, 2. батаљон у Санкт Андреу, 3. батаљон, бригадна противколска чета, дивизион артиљерије, бригадна интендантура, бригадно превијалиште, штаб 23. бригаде и сви његови делови били су такође смештени у Санкт Андреу, а 4. батаљон, као посадна јединица, у Глајхштетену. Одмах после смештаја, сви батаљони су се обезбедили и слали јача извиђачка одељења у разним правцима на смештајној просторији ради претреса терена и проналажења фашиста и усташа, складишта и магацима разнoг ратног непријатељског материјала.

По указаној потреби, 19. маја је извршен прераспоред јединица 23. бригаде, па је 1. батаљон био смештен у с. Хох (заселак Дајмахагена), 2. батаљон у селу Нојдорф, а 3. батаљон, бригадна противколска чета, штаб бригаде и сви његови делови остали су у селу Санкт Андре, као и 4. батаљон у Глајхштетену. Вршећи претрес терена, извиђачка група 2. батаљона пронашла је слагалиште материјала у којем је нађено и заплењено: један тешки митраљез, 6 пушкомитраљеза (два »шарца«, два »брна« и две »зорке«), две немачке стројнице, 79 пушака, 7 сандука муниције »маузер«, 230 бомби, четири пољска телефонска апарата и један луксузни аутомобил. Извиђачи 1. батаљона на терену су пронашли једног радио-телеграфисту, наоружаног пиштољем, са пријемном радио-станицом.

Са претресом терена на смештајној просторији бригаде јединице су наставиле и 20. 21. и 22. маја, којом приликом је на терену пронађен 21 мађарски војник, три Мађарице и један Украјипац, за кога се касније утврдило да је био гестаповац. Сви су спроведени у штаб 45. дивизије на испитивање. У ова три дана пронађено је и заплењено много ратног материјала, моторних возила и наоружања, пољских радио-станица, поштанских централа, некодико камиона, кола, коња, 100 литара нафте и друге ратне и војничке опреме.⁴³¹⁾

Задатак јединица 45. дивизије био је затварање свих праваца, а нарочито главних комуникација које са севера и запада воде ка оперативном подручју 45. дивизије и њених суседа (14. и 36. дивизије), с тим да се забрани сваки прелаз демаркационе линије, било за суседне савезнике (поједини војници, одељења или јединице), било за друга цивилна лица. Јединице 45. дивизије настављају контролу и претрес терена на одређеној просторији са циљем уништавања заосталих разбијених непријатељских групица и контроле сигурности комуникационих линија и линија веза.⁴³²⁾

Према тој заповести сви делови 23. бригаде отпочели су покрет 23. маја у 5 часова, и поподне разместили су се на новој просторији: 1. батаљон смештен је у с. Кершегу и Заусалу, 2. батаљон остао је и даље у Најдорфу, размештен између к. 385 и 355, док је 3. батаљон био смештен лево од комуника-

⁴³¹⁾ - АОС, к. 1337/А, рег. бр. 11-1/2, Бојна релација штаба 23. бригаде за операције вођене у времену од 12. до 23. маја 1945. године.

⁴³²⁾ - АОС, к. 1334, рег. бр. 32-1/20, Штаб 45. дивизије, Борбена заповест О. бр. 195, у маја 1945. године, у 21.30 часова.

ције Глајхштетен - Валсдорф, у селу Шварцбауеру и јужно од села Франшуа. Четврти батаљон, штаб бригаде и његови делови остали су на истим просторијама као и претходних дана. Поред претреса терена, јединице су изводиле војну и политичку обуку ради даљег оспособљавања бораца за што успешније извођење будућих акција.

На овој просторији у истом распореду и са истим задацима бригада је остала све до 3. јуна 1945. године, када је примљена дивизијска заповест. Наредбом је формирана Команда окупационе зоне Штајерске. Дотадашње команде места формиране од оперативних јединица 45. дивизије предале су власт новоформираним командама места. Забрањена је свака реквизиција од народа на овој просторији.⁴³³⁾ У Аустрији је, сходно наређењу Генералштаба ЈА, извршена реорганизација свих јединица ЈА. Прешло се на тројну поделу, те су из постојеће четири и у 23. бригади формирана три батаљона (1. 2. и 3).⁴³⁴⁾ И у Аустрији је 23. бригада изгубила три борца.⁴³⁵⁾

На дан 2. јула 1945. године све јединице 45. дивизије кренуле су натраг у ослобођену отаџбину, правцем: Марибор - Птуј - Вараждин - Осијек - Сомбор. Трећег јула 1945. године, 23. бригада стигла је у Словенску Бистрицу, до 7. јула била је у Пристави, а 8. јула на просторији Вараждина. Овде су се јединице 23. бригаде 9, 10. и 11. јула укрцавале у воз и кретале према Сомбору. Четрнаестог јула 1. батаљон је размештен у Сомбору, 2. батаљон у с. Буковички Салаш а 3. батаљон у Пригревици. У Сомбору је 8. септембра 1945. године свечано прослављен Дан оснивања (формирања) 45. дивизије. Прослави је присуствовао и командант 3. армије, генерал-лајтнант Коста Наћ, затим делегати владе Србије, министар Петар Стамболић, представник Генералштаба ЈА и представници народне власти из Сомбора и Војводине.

433) _ аос, к. 1332, ф. 4, док. 14.

«4) - АОС, 1330, рег. бр. 34-3/1.

435) у Аустрији, маја 1945. године несретним случајем погинули су Најдан Божиновић и Никола Магић, а Славко Милутиновић је умро од запаљења слепог црева.